

ENFORMASYON SAVAŞLARI VE BARİŞ

INFORMATION WARS AND PEACE

Arş. Gör. Nusret Erdi ELMACI

Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü,
nusreterdi71@gmail.com

Denizli / Türkiye

ORCID: 0000-0001-6621-6005

ÖZET

Enformasyon savaşları her geçen gün daha fazla gündeme gelmektedir. Enformasyon savaşlarıyla çoğunlukla siber saldırılar kastediliyor olsa da enformasyonun bir silah olarak kullanımı daha geniş bir alana sahiptir. Toplumları kutuplaştıracak ya da çatışmaları kışkırtacak enformasyonlar da birer savaş silahı rolüne sahiptir. Çünkü savaşlar toplumsal desteğe ihtiyaç duyar ve bunun yolu savaşları meşrulaştıracak sebepler sağlamaktır. Bu nedenle, enformasyonun bir savaş aracı olarak kullanılması karşısında kalıcı bir barış için savaş besleyecek enformasyonlara bir önlem alınması gerekmektedir. Sosyal medyanın günümüzde kazandığı güç sebebiyle bu konuda alınacak önlemlerin gerekliliği çok daha önemli hale gelmiştir. Ancak, enformasyonun kendisine has özelliklere sahip bir araç olması sebebiyle bu konuda alınacak önlemler bir silahsızlanma sorunu olarak ele alınamaz. Genel olarak barışın yalnızca bir silahsızlanma sorunu olamayacağını vurgulayan çağdaş yaklaşımlar barışın nasıl mümkün olduğuna ilgili dikkate değer bir perspektif sunar. Özellikle demokratik toplumlarda barış istemi ve savaşa karşı toplum tepkisinin önemi yadsınamaz. Bu makalede, ebedi barışın nasıl mümkün olduğuna yönelik temel yaklaşımlar sunularak enformasyon savaşları karşısında nasıl bir tutum alınabileceği gösterilmeye çalışılacaktır. Makalenin sonucunda, enformasyonun toplumları kutuplaştırıcı etkileri sebebiyle, yanıltıcı ve manipüle edici enformasyonlara karşı bireylerin epistemik bir eğitime sahip olmasının önemi vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Enformasyon, Savaş, Barış, Kutuplaşma

ABSTRACT

Information wars are on the agenda more and more every day. Although information wars often refer to cyber attacks, the use of information as a weapon has a wider scope. Information that will polarize societies of provoke conflicts also has the role of a weapon of war. Because, wars need social support and the way to do this is to provide reasons to legitimize wars. Therefore, against the use of information as a war tool, a precaution should be taken for information that will feed the war for a lasting peace. Due to the power that social media has gained today, the necessity of measures to be taken in this regard has become much more important. However, due to the fact that information is a tool with its own characteristics, the measures to be taken in this regard cannot be considered as a disarmament problem.

Contemporary approaches, emphasizing that peace in general cannot be merely a question of disarmament, offer a remarkable perspective on how peace is possible. The importance of the demand for peace and the social response to war cannot be denied, especially in democratic societies. In this article, it will be tried to show what kind of attitude can be taken in the face of information wars by presenting some basic approaches to how eternal peace is possible. At the end of the article, the importance of individuals having an epistemic education against misleading and manipulative information will be emphasized due to the polarizing effects of information on societies.

Keywords: Information, War, Peace, Polarization

1. GİRİŞ

Son yıllarda enformasyon savaşı ifadesiyle çok sık bir şekilde karşılaşılmaktadır. Bazı durumlarda, “enformasyon savaşı” tabiri belirli bir olay için kullanılırken bazen de devletlerin birbirini suçlama şekli olarak görülebilmektedir. Örneğin bir ülkenin kurumsal web sayfalarına ya da internet alt yapılarına yönelik siber saldırılar bir enformasyon savaşı olarak nitelendirilmektedir. Bunun çok açık yaşandığı bir olay 2007 yılında gerçekleşti. 2007’de Estonya, Sovyetler Birliği döneminden kalan Bronz Asker anıtını kaldırdı. Ardından, yaklaşık bir aylık süre boyunca Estonya siber saldırıya uğradı. Özellikle telekomünikasyon altyapısını hedefleyen bu saldırıya Blank “Avrupa’nın ilk enformasyon savaşı” demektedir (Blank, 2008: 227). Saldırıların arkasında Rusya’nın olduğu yorumu yaygın olmakla birlikte, Rusya’yı sorumlu tutacak kesin deliller yoktur; çünkü siber saldırılar robot ağlar (botnet) üzerinden yapılmıştır ve kaynağına kadar izlenmesi oldukça güçtür (Blank, 2008: 227).

Siber saldırılardan sorumlu olanın tespitindeki bu güçlük enformasyon savaşlarının ilginç özelliklerinden birisidir. Çünkü bu “gizem” yalnızca siber saldırılarla ilgili değil, enformasyon savaşı olarak nitelenen diğer türden çatışmalar ya da araçlar için de geçerli görünmektedir. Robotlar veya bilgisayarlar üzerinden kontrol edilebilen savaş makineleri, insansız hava araçları, genel olarak medya ama özelden ve daha sık olarak sosyal medya gibi araçlar da enformasyon savaşlarının malzemesini oluştururlar. Bunların ortak özelliklerinden birisi, saldıranın kimliğini gizleme becerisi olarak göze çarpar. Bunun bir sonucu olarak enformasyon savaşları, klasik bir savaş anlayışı olarak devletler ya da gruplar arasındaki çatışmalardan çok daha kapsayıcıdır.

Enformasyon savaşlarının yapısı ve kullandığı araçların insanla kurduğu dolaylı ilişki savaş ve barış teorileri için de yeni bir bakış açısını gerekli kılmaktadır. Çünkü devletler arası bir savaşa göre oldukça farklı koşullara sahip enformasyon savaşlarının uluslararası bir barış ideali ya da en azından barışa yönelik çalışmaların kapsamına girmesi gerekmektedir. Bunun nedeni Estonya örneğinde aşikardır. Siber saldırılar ya da sosyal medya aracılığıyla insanları manipüle edebilecek eylemler, klasik savaş biçimlerinde olduğu gibi ordular veya kuruluşlarla sınırlı değil, bireysel olarak da herhangi birisinin yapabileceği faaliyetlerdir. Dahası, böyle bir faaliyetin sorumlusunun tespit edilemediği zamanlarda devletlerin ne oranda suçlanabileceği tartışmalıdır. Bu çalışmada, barışın nasıl mümkün olduğuyla ilgili bir yaklaşımın enformasyon savaşlarını da kapsamı gerektiği ve bu konuda önemli bir unsurun enformasyona yönelik epistemik farkındalık olduğu gösterilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın ilk bölümü, düşünce tarihinde savaşın nedeni konusunda önde gelen bazı filozofların fikirlerini sunar. İkinci bölümde ise, barışın bir olanak olduğunu ileri süren filozoflara yer verilmektedir. Üçüncü bölümde enformasyon savaşlarının doğası üzerinde durulmakta ve klasik savaş teorilerinden farkı ortaya konulmaktadır. Sonuçta ise barışın nasıl mümkün olduğuna yönelik yaklaşımlar bakımından enformasyon savaşlarının barış ideali için oluşturduğu tehdit incelenerek bilgiye duyarlı bir toplumun gerekliliği savunulmaktadır.

2. İNSAN DOĞASI VE SÜREKLİ BİR SAVAŞ HALİ

Düşünce tarihi boyunca savaşın olağan ya da kaçınılmaz bir durum olarak görülmesi yaygın bir fikirdir. Bazen bu kaçınılmazlık olumsuz yönden değerlendirilirken bazen de insanlığın gelişimi için gerekli olduğu ileri sürülebilmektedir. Thukididis, Machiavelli, Hobbes ve onları izleyen çağdaş düşünürler için savaş, insanlar ya da toplumlar arasındaki ilişkilerin özündedir. Bu bakış açısında savaş, doğal bir insanlık hali olarak görülür ve bunun sonucunda barış, savaşın durduğu dönemlerin adı olur. Yani, bazen savaşan taraflar bir tür denge sağlarlar ve dengenin bir şekilde sağlandığı durumların adı barıştır. Ancak, bu denge hali ise yalnızca güvenlik kaygısının bir ürünü olmaktan başka bir şey değildir ve bu denge bozulduğunda savaş kaçınılmazdır (Oktay, 2014: 20). Savaşı meşru gören düşünürlerin bu iddialarını savunmaları yalnızca tarihsel bir olgu olmasına dayanmaz; bunun yanı sıra, toplumsal düzen için savaş varoluşsal bir unsur olarak görmelerinden destek alır. Çünkü yalnızca “güç” düzen getirir ve gücün olmadığı yerde ne düzen, ne adalet ne de hukuk vardır.

Machiavelli (2012: 71), *Hükümdar* eserinde iyi kanunların varlığını iyi silahlara bağlı görür. Elbette, burada silahtan kastettiği genel olarak savaş makinesi anlamında askeri kuvvettir. Onun için genel olarak toplumda ya da belirli bir bölgede düzeni sağlayacak olan şey otoritenin varlığıdır ve bu varlık ancak zorla, savaşla kazanılabilir. Bu nedenle, devletlerin ordularına özel bir önem vermesi gerektiğini, hükümdarın kendisine bağlı bir ordu olmaksızın varlığını sürdüremeyeceğini savunur. Kendi sözleriyle: “Silahı önemsemeyip kendisini sefahatin rahatlığına veren hükümdarların, devletlerini kaybettikleri görülür. Savaş sanatından nefret etmek, yıkıma giden ilk adım; bu sanata mükemmelen sahip olmak da iktidara yükselmenin yoludur” (Machiavelli, 2012: 81). Anlaşılabileceği gibi, Machiavelli için barış demek güvenlik, huzur, istikrar anlamına gelir ve savaş aslında bunlar için meşrudur.

Machiavelli gibi Thomas Hobbes, savaşın doğal bir durum olduğunu savunurken ondan daha öteye giderek savaşın kaçınılmazlığını açıklayan bir doğa durumu teorisi geliştirir. Ona göre, insanlar doğa durumunda eşittir ve eşitliğin, herkesin her şeyi talep edebilme olanağını mümkün kılmasının bir sonucu olarak güvensizlik meydana getirdiğini iddia eder (Hobbes, 2007: 92-93). Bu güvensizlik doğal olarak savaşı doğurur. Böyle bir savaşta her şey mubahtır, çünkü kanunlar ancak devletin varlığıyla gündeme gelir. Devletin olmadığı yerde herkes herkesle sürekli bir savaş halindedir (Hobbes, 2007: 94-95). Fakat Hobbes, insanın bir akıl varlığı oluşunun aynı zamanda daha akla uygun olanı seçme olanağını beraberinde getirdiğini vurgulayarak kaos halindeki insanların varlıklarını korumak adına meşru durumdaki savaşa haklarından vazgeçeceklerini belirtir (Hobbes, 2007: 97). Savaşa hakından vazgeçerek, karşılıklı olarak kendi güvenliklerini güvence altına alacak şekilde sözleşen insanlar barışı sağlamaktadır. Bu açıdan, savaşı durduran yegane şey, herkesi bağlayacak bir gücün veya başka deyişle otoritenin kabul edilmesidir. Dolayısıyla barış, savaşın getireceği zararları hesaba katan aklın kendisini koruma çabasının bir ürünüdür.

Hobbes’un savunduğu insan profili kendi isteklerinin peşinde koşmayı öncelikli kılan bir profildir. O halde, onun için barıştan anlaşılması gereken yalnızca savaşın zarar verici unsurlarına karşı geliştirilmiş bir savunma mekanizmasıdır. Doğa durumu insanın en önemli hakkı olan yaşama hakkını tehdit ettiği için, insanlar söz konusu olumsuz sonuçlardan kaçınmak amacıyla barışa yönelirler. Aynı düşünce uluslararası ilişkiler açısından realist siyaset teorisinin bakış açısının kaynağıdır. Doğa durumunda olduğu gibi, uluslararası ilişkiler bakımından da aslında kaotik bir ortam söz konusudur. Şöyle ki, toplumların ya da devletlerin üstünde herhangi bir güç bulunmamaktadır ve bu bakımdan savaşı yasaklayan hiçbir sebep yoktur (Milner, 2007: 215). Aksine, güvensizlik duygusu herkesin herkesle savaşını gerekli kılar. Buna rağmen, ulusların böylesi bir anarşi durumunda yok olma kaygısı taşıması barış anlaşmalarını mümkün kılan olgudur. Eğer bu yaklaşım doğruysa, aslında barış her zaman bir ateşkesi yansıtır. İnsanlar bir devlet içinde bir araya geldiklerinde, gerçekte olan şey sürekli bir barış değil, kendi varlığını koruma arzusundaki akıl sahibi insanların çatışmama halidir. Benzer bir şekilde, aslında savaşmak için pek çok sebebe sahip devletlerin çatışmayı göze almaması, yıkıcı sonuçlarından kaçınmaktır.

Bu tablo oldukça gerçekçi görünmekle birlikte, sonuçta bu resmin bir savaşızlık olduğu; buna karşın, bir barış olmadığı açıktır. Aşağıda bunun nedeni daha detaylı incelenecektir. Fakat, buna geçmeden önce düşünce tarihinde barışla ilgili bazı görüşlere yer vermek daha doğru olacaktır.

3. EBEDİ BARIŞIN İMKANI

Savaşın kaçınılmaz bir insan olgusu olduğu iddiasına karşı, antik dönemden bu yana, savaşa neden olan unsurların ortadan kaldırılmasıyla kalıcı bir barışın mümkün olduğunu savunanlar vardır. Yeni çağ filozoflarına kadar ütöpik bir karaktere sahip olmakla birlikte, savaşın varoluş sebeplerini analiz etmeye çalışan filozofların temel argümanı savaşın sebeplerine ve savaş doğuran yönetim anlayışlarına odaklanır. Örneğin Platon, *Devlet* eserinde (419a-434a) ideal bir devletin bilge yöneticilerden oluşacağını ve bu yöneticilerin ya da filozof kralın ülkeyi gerçekten bir ihtiyaç olmadıkça savaşa sokmayacağını öne sürer. Dahası, ideal bir düzende ülke içinde insanların birbirleriyle çatışmaları için de herhangi bir sebeplerinin olmayacağını ifade eder. Platon'un çatışma unsuru olarak gördüğü başlıca unsurlar ekonomik niteliklidir. Özellikle zengin ve fakir ayrımının toplumu böldüğünü savunarak mülkiyet hakkını devlete tahsis eder. Benzer bir argümanı diğer ütopya örneklerinde de görebiliriz. Örneğin Francis Bacon, *Yeni Atlantis* isimli eserinde (2018: 62-63) bahsi geçen ütöpik ülkenin ticaret dışında maddi değer biçilen unsurlara karşı ilgisizliğini ve ülke kanunlarının başka ülkelerin topraklarına saldırıyı yasakladığını belirtir. Diğer ülkelere yönelik faaliyetlerin asıl amacı bilim ya da sanat gibi gelişmeleri takip etmektir. Çünkü bu ülke, maddi nitelikli değerlerin aksine manevi değerleri ya da bilgeliği arayan bir toplum yapısına sahiptir.

Ütöpik yaklaşımlar, esasında doğrudan bir barış teorisi geliştirmekte zorlansa bile realist teoriye bir karşı pozisyon sunması sebebiyle önemlidir. Bununla birlikte, yeni çağ felsefesi, doğa durumu tartışması üzerinden insan doğasının farklı bir resmini çizen filozoflar aracılığıyla barışın siyaset teorisindeki yerine daha güçlü bir argüman sağlarlar. Bu konuda önde gelen filozoflardan birisi, doğrudan Hobbes'un doğa durumundaki insan profiline itiraz eden John Locke'tur. Locke (2012: 10) doğa durumunda insanın Hobbes'un söylediği gibi başıboş bir hayvana benzemediğini, çünkü herkesin tabi olduğu bir yasa, yani "akıl" yasaının yürürlükte olduğunu söyler. Ona göre insan akıllı, insanın korunmasını şart koşmakla beraber, elbette yasaya aykırı davrananlar ortaya çıkacaktır ve böyle bir durumda insanın kendisini koruması adına savaşa girmesi olağandır. Ancak, Hobbes'tan önemli bir fark olarak Locke için savaş bir doğal dürtü değil, özgürlüğe yönelik bir tehditten doğar. Bu nedenle, savaş bir iktidar istemi ve ona karşı bir savunma durumudur (Locke, 2012: 17-18).

Benzer bir şekilde Rousseau, doğa durumundaki insanı olumlu özelliklerle resmeder ve Hobbes'un savunduğu, herkesin herkesle savaş halinde olduğuna yönelik betimlemeyi reddeder. Böyle bir savaş doğa durumundaki özgürlük halinden çıkmaz, çünkü ortada savaşa konu olacak mülkiyet ilişkileri söz konusu değildir. Dahası toplum halinde de sürekli bir savaş durumundan bahsedemeyiz; çünkü toplumlar yasa gücüne bağlıdır (Rousseau, 2013: 9-10). Öyleyse der Rousseau, "savaş insanın insanla değil, devletin devletle olan bir ilişkisidir ve bu ilişkide tekler birbirine yalnız rasgele düşmandırlar, insan ve yurttaş olarak değil, asker olarak; yurdun üyeleri olarak değil, koruyucuları olarak. Son olarak, devletin düşmanı insanlar değil, yine başka devletlerdir; çünkü özleri birbirinden ayrı olan şeyler arasında hiçbir gerçek ilişki kurulamaz" (Rousseau, 2013: 10).

Bu noktada belirtmek gerekir ki, ne ütopyacıların ne de Locke ve Rousseau gibi pozitif bir doğa durumu betimleyen filozofların düşünceleri doğrudan kapsamlı bir barış teorisi sağlamaz. Şöyle ki, savaşın kaçınılmaz olduğu fikrine karşı çıkararak barışın mümkün ve doğal olduğunu savunmakla birlikte, savaşı ortaya çıkaran nedenlerin tespitine yoğunlaşarak barışın tam olarak ne olduğu söylenmemektedir. Yine de iki açıdan önemli kaynak oluştururlar. Birincisi, savaş siyasi bir meseledir doğal değil. İnsanlar savaş tutkusuyla yanıp tutuşmaz ya da en azından savaşların asıl sebepleri bireysel ya da toplumsal anlaşmazlıktan ziyade iktidarların eylemleriyle alakalıdır. İkincisi ise savaşın reel nedenleri ortadan kalktığında savaş artık sebepsiz kalır. Sebepsiz bir savaş ise ahlaki açıdan yargılanabilir bir eylemdir.

Bu iki unsur, ileride savaşı kınamak için oluşturulmak istenen teorik altyapıya ve kurumsal üstyapıya bir zemin hazırlar. Bununla birlikte, bu zemini asıl güçlendiren isim Kant olmuştur. Kant'ın barış hakkındaki temellendirmeleri, onun ahlak teorisinin bir yansımasıdır. Kant'a göre, canlılar arasında insanın ayırt edici özelliği akıl sahibi bir varlık olmasıdır. Bu hem insan için bir yükümlülük hem de zorunlu yasaları ileri sürmenin bir imkanıdır. Buna göre, insanı değerli kılan onun bir ahlak varlığı olmasıdır ve bu sayede, diğer insanları araç olarak değil amaç olarak görececek ilkeleri benimsemesi bir gerekliliktir (Tepe, 2013: 66-67). Ancak Kant, barışı yalnızca bir ahlaklılık meselesi üzerinden temellendirmez, dahası, gerçekleşmesi için aklın öncülüğünde kurumsal bir yapılanmayı gerekli görür (Tepe, 2013: 68). Bunlar Kant için bir temenni düzeyinde değildir. Aksine, insan aklı bunların gerçekleşmesini insanın en yüksek düzeyde gelişimi için gerekli göstermektedir.

Kant'ın ayırt edici özelliği, ileri sürdüğü teorinin kendisinden önceki doğa durumu tartışmasına sıkışıp kalmadan, gerçeklikte karşılık bulabilecek önerileri felsefi temellerini yerleştirerek sunmasıdır. Bu yönde ileri sürdüğü altı maddelik şart barış için önkoşullardır:

- “ (1) İçinde gizlenmiş yeni bir harp vesilesi bulunan hiçbir antlaşma bir barış antlaşması sayılamaz.
- (2) İster küçük ister büyük olsun, hiçbir bağımsız devlet, diğer herhangi bir devletin hakimiyeti altına tevarüs, mübadele, alım-satım veya hibe yollarıyla asla geçmemelidir.
- (3) Daimi ordular zamanla ortadan tamamiyle kalkmalıdır.
- (4) Devlet, dış menfaatlerini desteklemek için borçlanmalara girişmemelidir.
- (5) Hiçbir devlet, diğer bir devletin esas teşkilatına veya hükümetine zor kullanarak karışmamalıdır.

(6) Hiçbir devlet, harpte, ileride barış akdedileceği zaman, devletlerin birbirlerine karşılıklı güven duymalarını imkansız kılacak yollara başvurmamalıdır. Bu yollardan örnekler şunlardır: Düşman ülkesinde katiller, zehirleyiciler kullanmak, kapitülasyonlara aykırı hareket etmek, düşman tebaasını kendi devletine karşı ihanete kışkırtmak vs.” (Kant, 1960: 9-13)

Kant'ın sunduğu bu ön koşullar, savaşın insan doğasıyla ilişkisinin ya da çatışma ve güç kullanımının bireysel ve toplumsal ilişkilerde kaçınılmaz olup olmadığını değil, savaşı doğuracak koşulları ortadan kaldırarak barışın nasıl sürekli hale geleceğini göstermeyi amaçlar. Böylece, barışın salt bir ateşkes konumunda düşünülemediğinin teorisini geliştirmiştir olur. Kant'ın bu noktada en önemli argümanı, demokrasi ile barış arasında bir paralellik olduğunu iddia etmesidir (Kant, 1960: 18). Çünkü yalnızca yasaya bağlı rejimler kendileri arasında bağlı kalacakları bir yasayı onaylayabilir ve yine ancak yasaya bağlı rejimlerin yurttaşları evrensel bir yurttaşlık durumuna saygı gösterebilir. Kant'ın bu fikri, çağdaş dönemde realist siyaset anlayışının karşısında duracak olan demokratik barış teorisinin dayandığı noktalardan birisi olacaktır. Ancak, çağdaş barış çalışmalarına değinmeden önce, Kant'ın geliştirdiği teoriyi olanaklı kılan gelişmelerden bahsetmemiz gerekir.

Her ne kadar Kant'ın argümanları güçlü olsa da iddiaları yaşadığı dönemin bir olanağıdır ve o günden bugüne kadar savunulabilir olmasında tarihi gelişmelerin rolü büyüktür. Bu açıdan iki önemli unsur belirleyicidir: Kant'ın savunduğu gibi demokrasiye dayalı devletlerin tarihte egemenlik sağlaması ve Kant'ın barış için gerekli gördüğü bir ön koşulun aksine savaş mekanizmasının çok daha yıkıcı bir hal almasıdır. Demokratik gelişimlerin evrensel barışa nasıl katkı sağladığı hakkında üç temel argüman ileri sürülebilir: Demokratik hükümetin anayasal sınırlamaları, paylaşılan ekonomik ilgiler ve dünya siyasetinde demokratik devletlerin insan haklarını karşılıklı olarak geliştirmeleri (Milner, 2007: 217). Bunların hiçbirisi yalnızca barışçı ya da idealist şekilde etkili olmamıştır. Bazen siyasi çıkarlar ya da ülkelerin birbiriyle rekabeti etkili olmuştur, bazen de ülkelerin veya ittifakların bir baskı aracı olarak işlev görmüştür. Yine de bir şekilde barışın savunulmasını demokratik ülkeler açısından yadsınamaz hale getirmiştir.

Demokratik ülkeler için barış isteminin yadsınmadığı olgusunun çarpıcı olarak görüldüğü kısım ekonomik boyuttur. Sanayi devrimi sonrası büyüyen ticari faaliyet, savaş ve barış arasında tercih yaptığı zaman, savaşın bu ticareti sekteye uğratmasından her zaman çekinmiştir.

Bununla birlikte, silah sanayinin savaşı beklediği de bir gerçektir. Fakat, her ne kadar sanayici ya da tacir için savaştan bir şekilde kazançlı çıkmak mümkün olsa da halk için bu geçerli olmayacaktır ve sonuçta hükümetler savaşın halka getirdiği sıkıntılarla bir yere kadar baş edebilir. Diğer bir unsur olarak, silah gücünün insanlığı toptan yok edebilecek bir seviyeye erişmesi, hiçbir kazananın olmayacağı savaş ihtimalini doğurmuştur. Bundan dolayı, çağdaş toplumda barış istemi daha yüksek bir sesle talep edilmiştir.

3.1. Çağdaş Bir Yaklaşım Olarak Demokratik Barış İdeali

Çağdaş döneme kadar barıştan anlaşılan temel olarak savaşın son çare olduğu bir düzendir. Buna karşın, çağdaş siyaset teorileri barışın bundan farklı bir şekilde düşünülmesi gerektiğini ileri sürmüştür (Drago, 2012: 164). Yukarıda bahsedildiği gibi, realist yaklaşım devletlerin birbirleriyle ilişkilerini insanların doğa durumundaki hallerine benzetir. Uluslar üzerinde onların uyacağı kuralları belirleyen bir güç olmadıkça uluslararası ilişkiler alanı bir anarşi durumudur. Öyleyse, doğal olarak anarşinin olduğu yerde güvenlik kaygısı ve bundan dolayı savaş durumu vardır. Problem şu ki, eğer barış, koşulların doğal kıldığı savaş halini engellemekse, o halde barış bir şeyin adı değil, bir şeyin olmamasının adıdır. Cox'un dikkat çektiği gibi (1986: 22) savaşın yokluğu olarak yaklaşılan bir barış anlayışı, geliştirilmesi gerekenin ne olduğunu değil önlenmesi gerekenin ne olduğunu araştırmaktır.

Demokratik barış ideali bu teze karşılık ortaya atılmış bir düşüncedir. Bu görüş için uluslararası ilişkiler, anarşinin hakim olduğu bir alan değildir (Milner, 2007: 217). Çünkü Kant'ın söylediği gibi, akıl insana ne yapması gerektiğini bildiriyorsa, bunu devletler arasındaki ilişkilerde de bildirecektir. Demokratik barış ideali Kant'tan bu yana geliştirilmiş barış teorisinin çağımızda nasıl mümkün olduğunu göstermeye çalışan teorilerin en önde gelenlerindedir. Ama bu amaçla sunulan fikirleri daha iyi anlamak için genel anlamda barış teorisinin nasıl kavranması gerektiği biraz daha açıklanmalıdır.

Bu noktada şunun sorulması gerekir: Barıştan ne anlamak gerekir? Söylendiği gibi şiddetin olmadığı her durumu barış olarak tanımlamak mümkün müdür? Ya da barış, savaş veya savaşla ilgili olabilecek unsurların yokluğundan daha başka bir şey midir? Düşünce tarihine bakıldığında, genel olarak savaşın doğası veya nedenleri üzerinde durulduğundan, savaş ve barış bir diyalektik süreç olarak ele alınmıştır. Buna göre, bir durumun varlığı diğerine bağlı ya da diğeri üzerinden açıklanabilir. Yani, barıştan söz etmek, savaştan söz etmektir. Bu bakış açısıyla, barış kavramını erkek ve kadın, sağ ve sol, soğuk ve sıcak gibi savaşla birlikte düşünürüz. Ancak, savaş belirli bir aktiviteyi kastederken barış böyle görünmez. En azından savaşta aktivite öncelikliken barışta durum böyle değildir. Savaş ve barışın bu yapısı bakımından barış kavramımız savaştan daha kapsamlı görünmektedir. Savaş şiddetle doğrudan bağlantılı bir kavram olsa da pek çok şiddet türü için savaş her zaman kullanılmaz. Barış ise her türden çatışmanın, şiddetin veya düşmanlığın olmadığı durumlara uygun düşer (Cox, 1986: 8-9).

Daha önce de söylenildiği gibi, Kant'ın önerileri gerçekten de barış çalışmaları için önemli bir reçete sunmuştur. Bununla birlikte, barış çalışmalarını olanaklı kılan yalnızca bu reçetenin gücü değil aynı zamanda dünyanın siyasi yapısı ve teknik alandaki gelişmelerdir. Demokratik yapıların siyasi alandaki egemenliğinin yanı sıra, gelişen ticaret ağı ve dünya savaşlarıyla açıkça görülen silah teknolojisinin insanlığı yok edici boyutlara varması bu gelişmelerden en önemlileridir. Bu gelişmelerin doğrudan sonuçları olarak, Birleşmiş Milletler örgütünün kurulması, insan haklarını korumaya ya da savaş suçlarını yargılamaya yönelik uluslararası mahkemelerin oluşturulması gibi gelişmeler reel düzlemde barışın kurumsallaşması yönünde somut adımlardır.

Diğer bir yönden, barış çalışmaları yalnızca siyasi yapıya yönelik bir girişim değildir. Aksine, barışı olanaklı kılacak şey uluslararası ilişkilerin yanı sıra sosyoloji, psikoloji, antropoloji gibi disiplinlerin birbirleriyle iletişim halinde olduğu ve savaşı doğuran koşulların insanla ilgili her boyutu dikkate alacağı çok daha kapsamlı çalışmalardır.

Çünkü savaşın kaynakları, siyasi güç unsurları hakkında bir çalışma olmasının yanı sıra, insan psikolojisindeki şiddet eğilimi ya da kültürel farklılıklar veya toplumsal tabakalar hakkında da yapılacak bir araştırmayla anlaşılabilir. Bu açıdan, barışı olanaklı kılmak için yalnızca devletler ya da siyasi ilişkiler bazında bir teori eksik kalacaktır. Savaş ve barış hukuki ilişkiler, bireysel sorumluluk, ekonomik eşitsizlikler, kültürel veya dini yapılar gibi çok boyutlu bir unsurlar kümesinde incelenebilir (Kakışım, 2017: 32-33).

Bu bağlamda geliştirilmiş felsefi teorilerden önemli bir tanesi pasifizmdir. Pasifist teori öncelikle barış kavramının kendisine ait bir doğaya sahip olduğunu öne sürer. Çünkü barış kavramı, salt savaşın karşıtı değil, kendi içeriğine sahip bağımsız bir kavramdır. “Kardeşlik”, “dostluk” veya “sevgi” gibi kavramlar barışın ruhunu belirleyen içeriktir. Dolayısıyla, barış yalnızca çatışmasızlık değildir. Hakiki barış, bahsi geçen içeriği veya bu minvalde ilkeleri temel alan bir kavramdır. Pasifizme göre savaş iki sebeple haklı görülemez: Birincisi, hedefleri yasal olsa bile savaş ahlaken temellendirilemez. İkinci olarak ise, savaş en nihayetinde etkisiz bir araçtır. Şöyle ki, savaş yalnızca daha fazla şiddet doğurur; ama barış için bu söz konusu değildir. Bir bakıma pasifist teoriye göre sürekli savaşı istemek rasyonel değildir; ancak sürekli barış için bu istenç mümkündür. Sonuçta pasifistler her türden militarist faaliyete katılmayı reddederler. Çünkü yaşama hakkı en temel haktır ve bunu ihlal etmeye yönelik her türlü eylem ahlaki olarak yanlıştır. Fakat bu, hiçbir şekilde mücadele edilmeyeceği anlamına gelmez. Şiddet içermeyen sivil itaatsizlik türünden eylemler veya protestolar, pasifizmin savaş karşısında mücadele etmek için belirlediği yöntemlerdir (Barcalow, 2003: 292).

Böylece, pasifist yaklaşım şiddet içermeyen yollarla savaşa karşı bir tutum geliştirebilmenin mümkün olduğunu gösterir. Demokratik barış idealinin ve bu yöndeki çağdaş yaklaşımların tartışılabilir unsurları olabilir veya realist bakış açısından barış ideali hiçbir şekilde mümkün görünmeyebilir. Fakat, demokratik yapılar halk tepkisini göz ardı edemeyeceği için savaşa karşı toplumsal bir tavır geliştirebilmenin olanağını da taşırlar. Bu bakımdan demokratik barış teorisinin somutlaşan önerileri ebedi bir barışın imkanı için reel bir zemin hazırlamaktadır. Dahası, pasifizm benzeri, şiddet içermeyen bir mücadele yolu ve savaştan bağımsız olarak barışın doğasını anlama çabaları düşünce tarihinin geldiği önemli bir noktadır. Bununla birlikte, insanların barıştan yana tutum almaları ve devletleri buna zorlamaları için bağımsız düşünebilme yeteneğine sahip olmaları gerekir. Kabaca ifade edilirse, insanların kolayca savaşa yönlendirilmedikleri bir dünya söz konusu olmalıdır. Buna karşın, son yıllarda enformasyonun bu yönlendirme için çok yoğun şekilde kullanıldığı görülmektedir. Özellikle, toplumların birbirine bu kadar yakınlaştığı enformasyon çağında, savaş ya da savaşı meşrulaştırma amacı taşıyan kutuplaştırıcı söylemler barış idealine bir tehdit oluşturmaktadır.

4. Enformasyon Savaşları

Savaşın neliğiyle ilgili araştırmalar genellikle devletler arası savaşa odaklanmıştır (Levy & Thompson, 2010: 2). Yukarıda bahsi geçen filozofların barışın nasıl mümkün olduğu sorusuna yönelik yaklaşımlarında da bu durum göze çarpar. Her ne kadar insan doğası üzerinden savaşın ortaya çıkma sebeplerini ve önlenme potansiyelini vurgulasalar da savaş kavramından güç kullanarak yapılan doğrudan bir çatışma halini anladıklarını söyleyebiliriz. Elbette, savaşın şiddetle doğrudan ilişkisi açıktır. Doğal olarak, devletlerin sistemli bir şekilde birbirlerini yok etmeye yönelik militarist eylemleri savaşın kendisini en çıplak haliyle gösterdiği durumlardan birisidir. Fakat, savaş yalnızca militarist şiddet olarak ele alınırsa soğuk savaş pek de bir savaş olarak görülmez (Levy & Thompson, 2010: 5). Bu durum enformasyon savaşı için de geçerli olacaktır. Oysa, soğuk savaş yeni bir tür savaş hali olduğu gibi, enformasyon savaşları da nispeten yeni ya da rolünün ağırlığı bakımından eskisinden daha güçlü bir şekilde ön plana çıkan bir savaş türüdür. Savaş, insana ihtiyaç duyar ve insanı manipüle etmenin bir yolu da enformasyondur. Savaşlarda enformasyonun bir silah olarak kullanılması ya da bazen, tam anlamıyla enformasyona dayanan bir çatışmanın sürmesi insanlık tarihinin başından beri söz edilebilecek bir olgudur.

Bir savaşta düşmanın zayıf olduğuna inandırılması, savaşın yapılacağı alanda düşmanı yanıltan gizli manevralar geliştirilmesi, karşı tarafın haberdar olmadığı araçların mevcudiyeti ya da savaş becerileri efsaneye dönüşmüş komutanlar bile düşmanı olumsuz anlamda etkileyecek enformasyonlar olarak savaşların birer unsuru olmuştur. Bu anlamda, enformasyonun savaşlardaki rolü halen geçerlidir. Bununla birlikte, medya ve internetin etkinliğiyle birlikte enformasyonun savaşlardaki rolü daha farklı bir seviyeye ulaşır. Libicki bu durumu aşağıdaki ifadelerle belirtir:

“Eğer enformasyonun amacı daha iyi karar vermekse, o halde enformasyon savaşının amacı diğer tarafı size yardımcı olacak kararlar almaya teşvik etmektir. Geniş şekilde tanımlanırsa enformasyon savaşı, düşman kontrol ve komuta sistemlerinin (komuta, komuta merkezleri ve sahaya bağlantılar) fiziksel veya elektromanyetik imhasını, radyo elektronik ve radar bağlantısının bozulmasını, sensörlerin imhasını veya yanıltıcılığını ve son zamanlarda, bir düşmanın ağlarına ve bilgisayarlarına yasadışı erişimi kapsar.” (Libicki, 1998: 417)

Libicki böyle bir savaşın oldukça yeğlenir yönleri olduğuna dikkat çeker. Maliyetler ucuzdur, riskleri azdır ve kaynak boldur. Dahası, tespit edilebilirliği oldukça güçtür (Libicki, 1998: 417). Ancak, enformasyonun silah olarak kullanılmasının kapsamı daha geniştir. Artık enformasyon, daha güçlü ve doğrudan bir saldırı aracı olmakla kalmayıp, uluslararası ve ulusal kamuoyunu manipüle etmenin de bir yoludur. Çünkü internet sayesinde dünya hiç olmadığı kadar birbiriyle bağlantılı hale gelmiştir ve ister farklı toplumlar ister bir toplumun bireyleri arasında olsun, insanlar arasında iletişim oldukça kolay ve hızlıdır. Bundan dolayı, insanların dünyanın herhangi bir yerindeki herhangi bir olaya karşı tepki göstermeleri için saatler yeterlidir. Özellikle, demokrasiyle yönetilen, hatta yarım yamalak olsa bile demokratik süreçlerin bir nebze olsun işleyebildiği ülkelerde toplumun tepkisi bir seçmen davranışı şekline dönüşebileceği için enformasyonların insanlar üzerindeki ikna kabiliyeti tartışmasız bir hal almıştır.

Aslında, modern toplumla birlikte savaşlardaki başat rolü oynayan fiziksel şiddet konusunda bir azalma görülmektedir. En azından, modern toplumun kabileci eğilimleri yalnızca fiziksel şiddet araçlarına değil enformasyon ve ideolojik unsurları da bir çatışma aracı olarak kullanmaya başlar (Clark & Winegard, 2020: 2). Bunun bir sonucu olarak savaşçı insan profili de değişir. Günümüzde bu değişim hızlanarak büyümektedir. Devletlerin yalnızca güçlü silahlara ve profesyonel askerlere değil, bilişim ve iletişim uzmanlarına, yaratıcı ve geliştirici zihinlere ve belki de en çok “hacker”lara ihtiyacı olmaya başladı. Çünkü çatışma durumlarında karşı ordunun enformasyon ağlarını çökertebilen, düşman görülen devletin dünyadaki itibarını sarsan ya da kurumsal yapısını çökerten eylemler, bunu başaran tarafı avantajlı hale getirmektedir.

Sorun şu ki, bugün bu türden araçların savaş unsuru anlamında nasıl anlaşılması gerektiği, nasıl tespit edileceği ve savaş suçu olup olmadığı gibi konular fazlasıyla belirsiz durumdadır. Bunun bir sebebi, enformasyonun doğruyu takip etmek zorunda olmamasıdır. Enformasyonlar doğru olabildikleri gibi yanlış da olabilirler. Örneğin bir haber ya da duyuru, bu haberin ya da duyurunun yapıldığı yere bakılmaksızın yanıltıcı olabilir. Belki kurumun internet ağı ele geçirilmiş belki de kurumun haberi edindiği kaynak sanıldığı kadar güvenilir değildir. Böyle durumlarda yanıltıcı enformasyonlar yayılır ve bundan dolayı büyük zararlar doğabilir.

Bir başka açıdan, enformasyonun toplumları ya da kurumları yanıltma durumları yalnızca ele geçirilmiş ya da çarpıtılmış olmasından kaynaklanmaz. Bazen de enformasyon doğru olsa bile yanıltıcı bulunabilir. Çünkü geçmiş enformasyonlar yoluyla birey ya da gruplarda oluşan bazı tutumlar doğru enformasyonlara karşı duyarsızdır. Bir grup, aynı amaç ve değerlere sahip ve delilleri birbirleriyle paylaşıyor olsa bile kutuplaşabilir. Böyle durumlarda kutuplaşmanın sebebi, grupların ya da bir grup içindeki alt grupların diğerlerinden gelen delilleri güvenilir görmemesidir (O'Connor & Weatherall, 2018: 857). Buna yönelik ilginç bir örnek tıp tarihine aittir. Lyme hastalığının keşfinden sonra kronik Lyme vakalarında uzun süreli antibiyotik tedavisinin gerekli olup olmadığıyla ilgili bir tartışma yaşanmış ve hastalığı tanımlayan Allen Steere dahil olmak üzere bir kesim, uzun süreli antibiyotik tedavisinin bir faydası olmadığını savunurken, diğer bir kesim bu düşünceye karşı çıkmış ve karşı tarafı başka hesapların peşinde olmakla suçlamıştır.

Aslında, hastaların daha iyi duruma gelmesini amaçlamak bakımından ortak olan bu iki taraf, farklı düşüncelere sahip olmalarının ardından kutuplaşmaya başlamış ve birbirlerinin sunduğu delilleri güvenilir bulmamıştır (O'Connor & Weatherall, 2018: 857-858).

Bilimsel çalışmalarda bile kutuplaşma söz konusuysen toplumların ve devletlerin birbirini baştan dışlayan bir tutuma sahip olması kaçınılmaz görünmektedir. Burada dikkat çekici olan unsur, kutuplaşmanın bir takım tutum ve inançlara yol açan enformasyonlar aracılığıyla gerçekleşirken, başka enformasyonların bu kutuplaşmaları bir uzlaşmaya vardırmadaki güçlüğüdür. Uluslararası ilişkiler açısından da ülkelerin veya devletler arasındaki birlikteliklerin birbirlerini dışlayan şekilde konumlanması enformasyon savaşlarını körükleyen bir unsurdur. Fakat, burada enformasyonun silah olarak kullanılmasının amacı gerçekte olanı belirlemekten ziyade, karşı tarafı güçsüzleştirmedir.

Blank'ın belirttiği gibi (2008: 241), enformasyon savaşlarının sonuçları çok boyutludur. Artık bir bölgedeki belirli grupların silahlı çatışmasından değil, herhangi birisinin herhangi bir yere yapabileceği saldırı potansiyelinden söz edilmektedir. Dolayısıyla, coğrafya asli bir belirleyici olmaktan çıkmıştır. Hal böyle olunca, enformasyon araçlarını kullanabilen bir ülkenin, düşman kabul ettiği ülkeye askeri araçlar göndermesi gerekli olmayabilir. Yalnızca bir siber saldırıyla bu ülkenin ekonomisi felç edilebilir ya da medya aracılığıyla ülkenin dış dünyayla olan iletişimi sarsılabilir. Daha tehlikeli olan şey, yalnızca bir bireyin bile bilgisayar teknolojisini kullanarak savaş çıkaracak veya savaşı körükleyecek bir enformasyonu yayabilecek olmasıdır.

İlk bakışta, militarist türdeki savaşların azalması bakımından enformasyon savaşlarının olumlu yönleri olabileceği iddia edilebilir. Çünkü insanlar arasında doğrudan bir fiziksel şiddet görünmemektedir. Son dönemlerde buna sunulabilecek iyi bir örnek "insansız hava araçları"dır. Bu tür araçların ilgi görmesinin en önemli sebebi, aracı kullanan ordu için asker kaybına yol açmamasıdır. Ayrıca, "insansız" ibaresiyle drone savaşları, insanın rolü ve sorumluluğundan uzak bir savaş algısı vermektedir (Gertz, 2014: 106). Halbuki, bu oldukça hatalıdır. Çünkü bu araçlar insanlar tarafından yapılmakta, insanlar tarafından kullanılmakta ve insanlara karşı bir silah olarak işlev görmektedir. Bu bakımdan, herhangi bir savaş silahıyla aynı konumda ve aynı ahlaki sorumluluğu taşırlar. Benzer bir durum enformasyon savaşları için de geçerlidir. Bir siber saldırının herhangi bir can kaybına yol açmaması demek, savaş silahı olmadığı anlamına gelmez. Sonuçta, bir ülkenin kurumlarına yönelik her saldırı, o ülkenin vatandaşlarının da bundan etkilenmesi anlamına gelecektir. Özellikle de, ekonomiye ya da sağlık alt yapısına yönelik siber saldırıların sonuçları oldukça ağır olabilir. Bu bakımdan açık ki, şiddet yalnızca fiziksel bir unsur değildir. Tek başına psikolojik şiddet bile insan hayatına olumsuz yönde katkı sağlar ve savaşıklık anlamına gelmeyeceği gibi, barış anlamına hiçbir şekilde gelmez.

Bunun yanı sıra, enformasyonun algıları yönlendirme yeteneği gerçek bir barışın olanağını baltalamaktadır. Daha önce dikkat çekildiği gibi, barış yalnızca savaşın yokluğu olarak düşünülürse, barış aslında her an savaşa gebe bir ateşkes olmaktan öteye geçemeyecektir. Dolayısıyla, devletlerin birbirini sürekli dışladığı ve toplumları bu kutuplaşmaya ikna ettiği bir dünyada kalıcı bir barış pek de mümkün görünmemektedir. Savaş bir kabileci eğilimdir ve bir grubun diğerini yok etmesi veya sindirmesi amacını taşır. Bu gruplar bir ateşkes halinde olsalar bile, birbirlerini karşıt kutup olarak gördükleri sürece enformasyonlar bir savaş silahı olmaya devam ederler. Çünkü kabileci yapı, grubun kendisine uyan enformasyonları kabul edip savunmasına, ama uymayan enformasyonları da doğru olsa bile reddetmesine yol açabilmektedir (Clark & Winegard, 2020: 2). Böylece, savaşlarda ya da savaşı körükleyen koşulların varlığında enformasyonların görevi özünde bir manipüle etme biçimini almaktadır. Maalesef bu durum, bahsi geçen kutuplaşma durumlarını sürekli hale getirmekte ve bir barış idealine hizmet etmediği gibi, bireylerin ebedi bir barış fikriyle kendilerini geliştirmelerine de müsaade etmemektedir. Bundan dolayı, barışı olanaklı kılmak için enformasyon savaşlarının durdurulması, bu konuda tüm ulusları bağlayıcı olacak hem siyasi hem de hukuki kurumların geliştirilmesi ve toplumların yanıltıcı enformasyonlara karşı duyarlı bir yapıya kavuşması gerekmektedir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Enformasyon çağıyla birlikte dünyanın iletişim yeteneği ve hızı görülmemiş bir boyuta ulaştı. Bu durum, hem uluslararası kurumlar düzeyinde diyalogu hem de bireylerin etkileşimini kolaylaştırmaktadır. Aslında, insanlık için olumlu fırsatlar sunan enformasyon çağı, beraberinde bir tehdit ortaya çıkarmaktadır. Çünkü enformasyon, doğrudan bir saldırı aracı ya da çatışmaları ve kutuplaşmaları artırabilecek bir silah olarak kullanılabilir. Enformasyonun kolay, ucuz ve kaynağını gizleme becerisi gibi özelliklere sahip olması sebebiyle söz konusu tehdidin boyutu ya da potansiyeli oldukça büyüktür. Dahası, ateşli silahlar barışın ön koşulu olarak ortadan kaldırılabilir; fakat enformasyon ortadan kaldırılamaz. Bu nedenle, çağımızda barışın nasıl sağlanacağı sorusunun cevabı, enformasyonun kötü kullanımına yönelik alınacak önlem ve bilinçlerde sağlanması gereken duyarlılığı içermelidir.

İnsanlık tarihi bir bakıma savaşların tarihi olarak görülebilir. Belki de bazı düşünürlerin iddia ettiği gibi doğanın işleyişi bir savaş ya da çatışma durumudur. Hatta biyoloji ve psikoloji çalışmaları da bunu destekleyen sonuçlar sunabilirler. Belki daha farklı bir stratejiyle, savaşı ve barışı aslında siyasetin somutlaşması olarak düşünebilir ve dünyada farklı ülkeler, farklı topluluklar kısacası farklı güç unsurları oldukça rekabetin, kavganın veya tartışmanın sonunun gelececeğini ileri sürebiliriz. Bu iddiaların doğru olduğunu kabul etsek bile, yine de bu, barışın olanaksız olduğunu göstermez. Çünkü insanın savaş doğuran bir doğaya sahip olduğu doğru olsa da barışı isteyen bir doğasının olduğu da bir gerçektir.

Özellikle, son iki yüzyıl içinde uluslararası ilişkilerin önem kazanması ve demokrasilerin dünyada yaygınlaşmasıyla barış istemi daha güçlü ve bilinçli bir şekilde dile getirilmektedir. Teknolojinin gelişmesi ve silah sanayinin ulaştığı yıkım gücüyle birlikte barış yalnızca bir istem değil, insan varlığı için zorunlu hale gelmektedir. Barışın çok daha somut bir şekilde konuşulabildiği bu zeminin sağlayıcısı demokratik ilerlemelerdir. Demokratik toplum süreçleriyle birlikte, savaşlar yalnızca yönetenlerin sorumluluğunda bir karar olmaktan çıkarak, bu kararı destekleyen kitlelerin bir sorumluluğuna dönüşür. Yukarıda üstünde durulduğu gibi, çağdaş barış yaklaşımları demokratik toplumların barışa bir olanak tanıdığına dikkat çeker. Elbette bu, kolay bir proje değildir ve barışın kendi başına bir tanımını yapmayı ve tüm disiplinleri kapsayacak ölçekte kapsamlı çalışmaları gerektirir. Yani, yalnızca ateşkes anlamına gelecek türden uluslararası anlaşmalar değil, toplumların barışı bir amaç haline getirdiği bir kültür geliştirilmelidir.

Enformasyon çağıyla birlikte bu kültürün gelişmesi için en başta gelen problemlerden birisi enformasyonun kendisi olmaktadır. Çünkü görünürde fiziksel şiddete dayanmayan siber saldırılar ya da bir toplumu kutuplaştırmaya yönelik yanıltıcı enformasyonlar çatışmayı, düşmanlığı ve bazen de açık bir şiddeti içeren eylemlerdir. Buna karşın, savaştan ya da savaş doğuran sebeplerden demokratik bir toplumdaki her bireye sorumluluk düşmesi, enformasyon savaşları için de bilincinde olunması gereken bir durumdur. Ulusların bilişim suçlarına karşı kurumlar geliştirmesi ve uluslararası ölçekte bu tür eylemlerin yargılanması önemlidir. Ancak, kalıcı bir barış için bireyler de enformasyona karşı epistemik bir farkındalığa sahip olmalıdır. Özellikle sosyal medya aracılığıyla kutuplaştırıcı söylem ve haberlerin çok hızlı yayılabildiği bir ortamda, yanıltıcı enformasyonların farkında olacak bir toplumsal eğitimin önemi görülebilmektedir.

Pritchard'a göre (2013: 238) enformasyon çağında eğitimin temel hedefi öğrencide doğru ve yanlış ayırt edebilecek yetenekleri geliştirmek olmalıdır. Özellikle internet üzerinden öğrencilerin erişimine açık olan enformasyonlar, öğrencinin bu enformasyonun niteliğini değerlendirmede ya da değerlendiremediği bir durumda, pasif bir alıcıya olduğu gibi aktarılmış olur. Bu bakımdan düşünüldüğünde, hem temel eğitim kurumlarında hem de toplumsal eğitimi üstlenmiş kuruluşlarda bireylerin araştıran, sorgulayan ya da başka bir deyişle, temelsiz bir şekilde enformasyonları birtakım tutumların sebepleri yapmayan öznelerin yetişmesi önemlidir. Aksi halde, enformasyon yoluyla sürekli bir manipülasyona açık olan kitleler için savaş, çatışmayı ya da şiddeti doğuracak sebepler her zaman gündemde kalacaktır.

Bununla birlikte, insanlar kabileci bir eğilimle kendilerini ait hissettikleri yere uygun olan enformasyonların doğru olduğuna, uymayanların da yanlış olduğuna inanmaya eğilimlidir. Bu böyle devam ettiği sürece, toplumlarda savaşa karşı barış refleksi gelişemeyecektir. Çünkü her zaman suçlu tarafın diğeri olduğuna inanılacak ve enformasyonlar, yanlış olsa bile, bu inancı gerekçelendirmek için kullanılacaktır. Bu kutuplaşmadan kurtulmanın ve bireylerde barışın yalnızca bir hayal değil, insan için bir gereklilik olduğu bilincinin gelişmesinin tek yolu eğitim olarak görünmektedir. Eğitim yoluyla bireyler enformasyona duyarlı ve doğruyu bulmayı amaçlayan bir kavrayışa sahip oldukça barış istemi daha güçlü bir şekilde dile getirilebilecek ve savaşı körükleyen eylemler amacına ulaşmakta veya kendilerine yandaş bulmakta zorlanacaklardır.

KAYNAKÇA

- Bacon, F. (2018), **Yeni Atlantis** (Çev: Selin Aktuyun), Say Yayınları, İstanbul
- Barcalow, E. (2003), **Moral Philosophy**, Wadsworth, Toronto.
- Blank, S. (2008). “Web War I: Is Europa’s First Information War a New Kind of War?”, **Comparative Strategy**, 27(3): 227-247.
- Clark, C. J. & Winegard, B. M. (2020). “Tribalism in War and Peace: The Nature and Evolution of Ideological Epistemology and Its Significance for Modern Social Science”, **Psychological Inquiry**, 31(1): 1-22.
- Cox, J. G. (1986). **The Ways of Peace: A Philosophy of Peace as Action**, Paulist Press, New Jersey
- Drago, A. (2012), “Peace Studies and the Peace Movement”, **Peace Research**, 44/45(2/1): 163-191.
- Gertz, N. (2014). **The Philosophy of War and Exile**, Palgrave Macmillan, Houndmills.
- Hobbes, T. (2007). **Leviathan** (Çev: Semih Lim), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Kakışım, C. (2017), “Liberalizm Çağında Barış Çalışmaları ve Demokratik Barış Vizyonu: Teorik Bir İnceleme”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 50: 27-44.
- Kant, I. (1960), **Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme** (Çev: Dr. Yavuz Abadan – Seha L. Meray), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Levy, J.S., Thompson, W.R. (2010). **Causes of War**, Wiley-Blackwell, Malden.
- Libicki, M. C. (1998). “Information War, Information Peace”, **Journal of International Affairs**, 51(2): 411-428.
- Locke, J. (2012), **Yönetim Üzerine İkinci İnceleme** (Çev: Fahri Bakırcı), Ebabil Yayınları, Ankara.
- Machiavelli, (2012). **Hükümdar** (Çev: Anita Tatlier), Elips Kitap, Ankara.
- Milner, H. V. (2007), “International Relations” (Edited by Robert E. Goodin, Philip Pettit and Thomas Pogge , **A Companion to Contemporary Political Philosophy**, ss. 214-225, Blackwell Publishing, Malden.
- O’Connor, C. & Weatherall, J. O. (2018). “Scientific Polarization”, **European Journal for Philosophy of Science**, 8: 855-875.
- Oktay, C. (2014). **Modern Toplumlarda Savaş ve Barış**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Pritchard, D. (2013). Epistemic Virtue and the Epistemology of Education. **Journal of Philosophy of Education**, 47(2): 236-247.
- Platon, (2010), **Devlet** (Çev: Sabahattin Eyüboğlu – M. Ali Cimcoz), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Rousseau, J. J. (2013), **Toplum Sözleşmesi** (Çev: Vedat Günyol), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Tepe, H. (2013), “Kant Etiđi ve Barış Düşüncesi: Etik Savaşları Önleyebilir mi?” (Der. İoanna Kuçuradı), **Barışın Felsefesi: 200. Ölüm Yıldönümünde Kant**, ss. 63-73, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara.